

Μαρίας Περαιτικού-Κοκαράκη
Θεοδόσης Νικολάου ο εκπαιδευτικός, ο παιδαγωγός, ο ποιητής
1930 – 2004

Μακαριώτατε και Σεβαστό Ιερατείο
Αξιότιμε Κύριε Καθηγητά και Πρόεδρε
του Ελληνικού Ινστιτούτου Εφαρμοσμένης
Παιδαγωγικής και Εκπαίδευσης κ. Α. Παπά,
Μέλη της Οργανωτικής Επιτροπής
του 7^{ου} Συνεδρίου ΕΛΛ.Ι.Ε.Π.Κ.,
Αξιότιμοι Κύριοι Καθηγητές των Ελληνικών Πανεπιστημίων,
Συνάδελφοι και Συναδέλφισσες

Όχι, από αβρότητα ή λόγους συμβατικούς, θέλω να εκφράσω την ευγνωμοσύνη και τη χαρά που οφείλω γι' αυτή την πρόσκληση. Πρόσκληση σ' ένα συνέδριο που «συμβάλει στο παιδευτικό έργο και στην παιδαγωγική μνήμη». Θέμα που μ' αγγίζει βαθύτατα, αφού όχι μόνο έχω εμπειρία διδασκαλικού έργου, αλλά μεγάλωσα μέσα σε συζητήσεις, προβληματισμούς, ανησυχίες για το καλύτερο, την πρόοδο, την προσφορά στην παιδεία.

*«Όσο ο ουρανός είναι ανοικτός
Αξίζει και το Σπίτι αυτό, να στέκει
Κι είναι δίκαιο να υπάρχει
Ως η μόνη καταφυγή των ενοίκων του».* (σελ. 27)

Στίχοι του εκπαιδευτικού, παιδαγωγού, Δασκάλου και ποιητή Θεοδόση Νικολάου, απ' το συνθετικό του ποίημα, στην τελευταία από τις τρεις ποιητικές του συλλογές με τίτλο το «Σπίτι» 2002¹· κι η οποία είχε ιδιαίτερη απήχηση και συγκίνηση. Οι λόγοι ευνόητοι: 1^{ος}) **Συναισθηματικοί, ιστορικοί** γιατί οι μισοί Ελληνοκύπριοι συμπατριώτες μου, πρόσφυγες στην ίδια τους την πατρίδα μέχρι σήμερα, έχουν «χάσει» τις πατρογονικές τους εστίες με την τουρκική εισβολή του 1974. Το «σπίτι» λοιπόν συμβάλλει στην ανάδειξη ενός σύνθετου νοήματος, στην αίσθηση του ατελέστου και στην ένταση της έλλειψης και της απώλειας. Τούτα αντανακλούν νοσταλγία, επιθυμία. 2^{ος}) **Παιδαγωγικοί**, γιατί μέσα σε τούτο τον χώρο του «Σπιτιού» του ομηρικού «δώματος», με την αρχέτυπη έννοια της μύχιας ανθρώπινης ζωής, αποδίδεται και ενεργοποιείται η αίσθηση της ζεστασιάς, της θαλπωρής ώστε να δημιουργείται «το προζύμι» για να πλαστούν σε πρώτο στάδιο οι παιδικοί χαρακτήρες. Τούτο το «προζύμι» «να ζυμώσει» η σχολική αγωγή, στη διαμόρφωση της προσωπικότητας μέσα απ' τη γνώση και την κοινωνικοποίηση.

* * *

Τι συνδέει την εκπαίδευση, τη διδασκαλία στην πράξη με την ποίηση; Φαντάζομαι και ελπίζω πως στη σκέψη του κάθε καλλιεργημένου ανθρώπου, του κάθε δασκάλου η ποίηση, είναι μια μορφή γλώσσας που μπορεί βαθύτερα να μιλήσει στις μαθητικές ψυχές. «Η ποίηση είναι γλώσσα αναγωγική στα πράγματα, πραγματική και γι' αυτό δημιουργική» διατυπώνει ο ομότιμος καθηγητής-ποιητής Σωκράτης Σκαρτσής¹

1 Σωκράτης Σκαρτσής: Η παραβολική γλώσσα της παροιμίας (σελ. 125) από τα πρακτικά του Συνεδρίου με τίτλο «Ο παροιμιακός και γνωμικός λόγος στην Κρήτη», Ανώγεια 2013.

Η κατ' εξοχήν εμπειρία που μπορεί να γεννήσει εκείνη την ιδιαίτερη προσέγγιση Δασκάλου και μαθητή. Σχέση που ανθίζει την εμπιστοσύνη, διαγράφοντας την ένταση, την νεανική αδιαφορία και βαριεστιμάρα· ακόμα και την αντίθεση ή το χάσμα των ηλικιών. Γνωρίζω πως όλοι μας έχουμε παλέψει για να κτίσουμε την ιδιαίτερη τούτη σχέση προσέγγισης. Να διατηρήσουμε αλλά και συγχρόνως να γεφυρώσουμε την απόσταση της έδρας και του θρανίου. Επιχειρώντας να ξεφύγουμε της τυπικής και άγονης γνώσης. Σύμφωνα δε με τα δομικά της ποίησης στοιχεία: Είναι σχέση χιαστί. Κι ο Θεοδόσης Νικολάου, Δάσκαλος και ποιητής· ποιητής και Δάσκαλος.

*«Συλλαβίζουμε και τα χρόνια περνούν
Κι εμείς μαθητές ανεπίδεκτοι μαθήσεως
Δεν μπορούμε να πάμε στην άλλη σελίδα».*

(σελ.18 ποιητ. συλ. «Εικόνες»)

Μέσα απ' αυτές τις διευρυνόμενες σκέψεις, οι οποίες πηγάζουν απ' την προσωπική μου σχέση με τον Θεοδόση Νικολάου άνθρωπο, Δάσκαλο αλλά και ποιητή, με παρρησία δοκιμάζω σήμερα, όσο μου είναι μπορετό, επιτρεπτό να σκιαγραφήσω και συγχρόνως ν' αναδείξω την πορεία, τη διαδρομή ενός ταπεινού, αθόρυβου, πράου, νηφάλιου, ιλαρού ανθρώπου των γραμμάτων. Να αρδεύσω μέσα απ' τη σιωπηλή απόμακρη, αποτραβηγμένη ως και μοναχική ζωή του, τη δράση και τα οράματά του, που εκπήγαζαν απ' την πλούσια παράδοσή μας και τις βαθιές, του ελληνοχριστιανισμού ρίζες, εξ' ου κι ο τίτλος του πρώτου του βιβλίου με τα καθαρώς νεανικά πεζά κείμενα «Ρίζες στο χώμα» έκδοση του 1958. Σημαντική ιστορική ημερομηνία για την Κύπρο, αφού ο Απελευθερωτικός Αγώνας πορεύεται μέσα σε οριζόντιες και κατακόρυφες διαδρομές αντίστασης. Δοκώ πως ο συγγραφέας ταυτίζεται με τον Αλέξανδρο Βρανά. Γράφει λοιπόν:

«Ξέρει, πως η ζωή είναι το μεγαλύτερο καλό, αλλά και ένας αγώνας ακατάπαυστος στην κάθε ώρα. Φιλοδοξεί το βραβείο της νίκης». (σελ. 23)

Απ' τα γραφόμενά του διαφαίνεται η καθολικότητα του ανθρώπου μα και του Δασκάλου. Κι όπως έγραφε και ψηλαφούσε το φτερούγισμα της στιγμής, έτσι κι έπραξε, τόσο στην προσωπική όσο και στην επαγγελματική του ζωή. Έφαχνε πίσω από τα φαινόμενα ν' αγγίξει και να αγγιχτεί απ' τους βαθύτερους, τους «κράτιστους» – κατά Παπατσώνη – νόμους των πραγμάτων, τους αόρατους καρδιακούς οραματισμούς.

* * *

Γεννήθηκε στην Πάφο στις 10 Μαρτίου του 1930. Μεγαλώνει όμως στην Αμμόχωστο, στην οποία και εγκαθίσταται με όλη την οικογένεια, που αποτελείται από έξι παιδιά, αφού ο πατέρας Δημήτρης Νικολάου, διορίζεται διευθυντής στο ταχυδρομείο της πόλης. Αποκτούν διπλοκατοικία στην οδό Λάρνακος, την οποία εγκαταλείπουν, αφού ενοχλούν τη μητέρα του, οι Τούρκοι, οι οποίοι απ' το 1955 κάνουν συχνές διαδηλώσεις. Ενοικιάζουν στην οδό 28^{ης} Οκτωβρίου.

Τα πρώτα του γράμματα στην Α' Αστική Σχολή και στο Ελληνικό Γυμνάσιο Αρρένων Αμμοχώστου. Συμμαθητές με τον ήρωα Γρηγόρη Αυξεντίου αλλά και με τον πατέρα

μου, ο οποίος έλεγε πως από τότε «ξεχώριζε» χωρίς φαρμακονισμούς και επιδείξεις. Απ' τα σημαντικά της ζωής του, τονίζεται η συμμετοχή του μέσα στα πλαίσια του εορτασμού της εθνικής σχολικής εορτής της 25^{ης} Μαρτίου, το 1948. Υποδύεται τον ρόλο του αφηγητή στη θεατρική παράσταση του έργου, τού «εθνικού μας ποιητή «Βασίλη Μιχαηλίδη: Η 9^η Ιουλίου 1821». Η δραματουργική προσαρμογή απ' τους καθηγητές Κυριάκο Χατζηγιάννου – μια άλλη μεγάλη εκπαιδευτική μορφή της Κύπρου – η διδασκαλία, του Ελλαδίτη καθηγητή, Γιάννη Αναγνωστόπουλου.

Τον ίδιο ρόλο υποδύεται ξανά το 2001 με το θεατρικό εργαστήρι του Πανεπιστημίου Κύπρου σε δραματική προσαρμογή του καθηγητή Μιχάλη Πιερή. Δεν μπορώ να μην αναφέρω πως σ' εκείνη του 1948 την παράσταση, τον Αρχιεπίσκοπο Κυπριανό τον υποδυόταν ο μεγάλος ήρωάς μας Γρηγόρης Αυξεντίου· «που με το ρόλο του προδιέγραφε τη θυσία του» θα γράψει ο Θεοδόσης Νικολάου, παρουσιάζοντας και την όλη εκπαιδευτική ατμόσφαιρα και δράση της εποχής. «... Έρχονται οι καθηγητές μας, οι συμμαθητές μας, οι φίλοι όσοι ετοιμάζαμε την παράσταση. Οι εφηβικές μορφές εναλλάσσονται με άλλες όψεις σμιλεμένες απ' το πέρασμα του χρόνου...»

Στην αποφοίτησή του, τού απονέμεται το βραβείο του Παλαμά. Προδιαγράφει την ποιητική του φλέβα.

Τις Πανεπιστημιακές του σπουδές αφού δουλεύει ένα χρόνο ξεκίνησε το 1949-1955 στη Φιλοσοφική σχολή του Καποδιστριακού Πανεπιστημίου, στην Αθήνα. Δύσκολα οικονομικά χρόνια. Σύνδρομη πορεία έχει ο από τα μαθητικά τους χρόνια, εγκάρδιος φίλος του με παρόμοιο χαρακτήρα Χρίστος Σ. Περαιτικός, γιος βιοπαλαιστή ζαχαροπλάστη. Η φιλία τους επεκτείνεται σε οικογενειακή. Μαζί λοιπόν, ξεκινούν και φτάνουν στην Αθήνα. Γίνονται συμφοιτητές και συγκάτοικοι στην Καισαριανή, στο προσφυγικό σπίτι της Μικρασιάτισσας Σμυρνιάς Μαρίας Σουλή. Συγκατοικεί μαζί τους κι ο άλλος φοιτητής φιλολογίας Αντρέας Κολίτσης. Το 1952 ο Χρίστος Περαιτικός νυμφεύεται κι από φίλοι γίνονται και κουμπάροι. Ο Θεοδόσης Νικολάου μετά συγκατοικεί με τον Ανδρέα Παστελλά, ένας άλλος εκπαιδευτικός· δημιουργός του γνωστού ποιήματος «Άδεια θρανία», το οποίο αναφέρεται στον δεκαεξάχρονο ήρωα Ευαγόρα Παλληκαρίδη που απαγχονίστηκε το 1957.

* * *

Ο Θεοδόσης Νικολάου όμως, είναι απ' τους ανθρώπους εκείνης της κάστας που ήρθαν σ' αυτόν τον κόσμο για ν' αναζητήσουν· και οι ίδιοι να εντρυφήσουν βαθιά όλη την αλήθεια και την ομορφιά τούτου του κόσμου. Να προβληματιστούν, να ανακαλύψουν το Θείον, να οραματιστούν και να ορθωθούν προς το καλύτερο της ψυχής, την καθομοίωση, επιδιώκοντας τη μεταμόρφωση «εν μέσω ωδίνων και οδυνών». Σε τούτο το ερευνητικό κλίμα της αναζήτησης των μεταφυσικών και μυστηριακών ερωτημάτων ο φοιτητής Θεοδόσης Νικολάου (1950) δεν μένει μόνο στα φοιτητικά του διαβάσματα και όρια. Γνωρίζεται με τον μεγάλο Δάσκαλο Φώτη Κόντογλου τον οποία έχει πρότυπο και δημιουργεί μια στέρεη φιλική σχέση. Φυσικό να γνωριστεί και με τον κύκλο των λογίων του, τους Ν.Δ. Καρούζο, Κ. Μπάκα και Κ. Καρβανό. Επομένως μέσα στο περιρρέον κλίμα του Φώτη Κόντογλου – ο οποίος τον «αγαπά ιδιαίτερα» – μπορεί ν' αναδυθεί και ν' αποκτήσει ταυτότητα:

«Περιηγήσεις

... Δεν είμαι ούτε πουλί, ούτε χαρταετός.

Είμαι ένας άνθρωπος κοινός, κι αυτός μισός...»

Από την ποιητική συλλογή «Πεπραγμένα» 1980 (σελ. 16).

Το 1950 δημοσιεύει το ποίημα «Το τέλος» στο Αθηναϊκό περιοδικό «Ο Αιώνας μας». ² Την επόμενη χρονιά 1951, τολμά και εκδίδει το περιοδικό «μελέτης και λογοτεχνίας» «Πορεία», ένα και μόνο τεύχος, με τον Αιγυπτιώτη Βασίλη Χρηστίδη και τον Χρίστο Σολδάτο. Δημοσιεύει τα «Δυο τραγούδια για μια φίλη» και κριτικά σχόλια για θεατρικές παραστάσεις. Τα έτη 1952-1954 δημοσιεύει στο θρησκευτικό περιοδικό «Κιβωτός».

Κινείται στην κοσμοπλημμύρα του συμπαντικού θείου φωτός. Μελετά Βυζαντινές εικόνες και γράφει τα: 1) «Ο Ρωμανός ο Μελωδός και τα Χριστούγεννα», 2) «Ιωάννης Παπαδέλης, αγιογράφος, 3) «Ορθόδοξη αγιογράφηση εικόνων» κ.ά.

Αυτά αποδεικνύουν πως δεν ήθελε η ζωή του να σπαταληθεί μέσα στην καθημερινότητα. Το 1953 εμπλουτίζει καταγράφοντας κι απαθανατίζοντας κυπριακά δημοτικά τραγούδια.

* * *

Έτος 1955. Το Κυπριακό, του ρολογιού εκκρεμές, κτυπά στους δείκτες της Ιστορίας. Αρχίζει ο Απελευθερωτικός Αγώνας. Σε τούτο το σκηνικό πεδίο ολοκληρώνει τις σπουδές του και γυρίζει στο νησί της «Αφρόεσσας». Την 1^η Σεπτεμβρίου διορίζεται φιλόλογος στο Α΄ Γυμνάσιο Αμμοχώστου ως το 1967. Η διδασκαλική έδρα δεν έχει μόνο παιδαγωγική αποστολή μα και αγωνιστικότητα για απελευθέρωση. Οι δυσκολίες στο διδασκαλικό έργο πολλές. Σχολικά βιβλία σχεδόν ανύπαρκτα, όπως και τα βοηθήματα για τους καθηγητές, αφού η αποικιοκρατική κυβέρνηση απαγορεύει σχέσεις με τη μητροπολιτική Ελλάδα. Τούτες οι εικονοποιημένες εμπειρίες θα του ηλεκτρίζουν τις υποσυνείδητες ευθύνες της έδρας μα και της ποίησης.

Κάτω απ' τον ουρανό που αχνοφέγγει την κουτσουρεμένη ελευθερία της Κύπρου και την κολοβή Δημοκρατία, της Συνθήκης Ζυρίχης (1960), ο Δάσκαλος Θεοδόσης Νικολάου, πριν φύγει για μετεκπαίδευση στο Institute of Education του Πανεπιστημίου του Λονδίνου, προσφέρει στους συναδέλφους του, το ολιγοσέλιδο βιβλίο: «Παπαδιαμάντης: σύντομο σχεδίασμα βίου και θεωρίας του έργου του». Αφιερώνεται στη μνήμη της μητέρας του Χρυστάλλας, το οποίο τυπώνεται σε τριακόσια αντίτυπα στην Αμμόχωστο. Το εξώφυλλο, εξ' ολοκλήρου απ' το χέρι του συγγραφέα. Μια δωρεά, που θα στηρίξει την αυτοπεποίθηση των καθηγητών στη διδασκαλία τους.

Αθόρυβα και σιγανά οικεί στο χώρο των πνευματικών ανθρώπων της εκπαίδευσης αλλά και της ποίησης. Διαγράφει μια κατακόρυφη πορεία δράσης με πρόσωπο και προσωπικότητα μιας πολυεδρικής οντότητας. Δεν είναι μόνο Δάσκαλος, είναι και ποιητής και δοκιμιογράφος, είναι και κριτικός αλλά και ζωγράφος, αφού ο ίδιος φιλοτεχνεί τα βιβλία του. Ο λόγος του άρτιος, δοκιμιακός, λόγιος, έκπαγλος, καθοριστικός στη διαμόρφωση του Κυπριακού πολιτισμού, και εκπαίδευσης. Επηρεάζει τη ζωντανή εξέλιξη της γλώσσας και τη συνολική εκφραστικότητα σχηματοποιώντας την οπτική και ακουστική εικόνα.

---

2 3^ο τεύχος

Επιμελείται τις εκδόσεις άλλων λογοτεχνών π.χ. του Φώτη Χατζησωτηρίου, Γιώργου Φάνου κ.ά.. Παρουσιάζει το έργο και γράφει γι' άλλους συγγραφείς και ποιητές: Παντελή Μηχανικό, Κυριάκο Χαραλαμπίδη, Γιάννη Λεύκη, Θεοδόση Μαρσέλο κ.ά.. Για τους λαϊκούς ποιητές Δ. Γιάρρο και Δ. Ττάκκα. Για το βιβλίο του Κυριάκου Χατζηγιωάννου: «Η αρχαία Κύπρος».

Γίνεται μέλος του Επιστημονικού και Φιλολογικού Συλλόγου Αμμοχώστου, στου οποίου τις εκδηλώσεις δίνει διαλέξεις όπως τη μονογραφία του T.S. Elliot. Αναλύει το έργο των Δ. Σολωμού, Κάλβου, Καβάφη, Μόντη, Βασίλη Μιχαηλίδη τον οποίο συγκρίνει με Φ. Κόντογλου. Προωθεί το θέατρο με τις θεατρικές του κριτικές π.χ. «Μπέκετ η ανατομία ενός αγίου». Ενδιαφέρεται να μη μείνουν άγνωστοι οι κύπριοι μα και ξένοι ποιητές και θεατράνθρωποι σε μια Κυπριακή Δημοκρατία που μόλις αρχίζει ν' ανασαίνει. Επιδιώκει και στοχεύει μια αληθινή υπόσταση, με πρωταρχική σημασία στις εκφάνσεις και τους χώρους εκείνους της ζωής, που αποκτούν ουσία. Με καθαρή νόηση αποκαλύπτει μια πλήρη στρογγυλεμένη γνώση. Αφειδώλευτη προσφορά απ' τη διδασκαλική έδρα και τη συγγραφή.

Εξελικτικά την ανεξάντλητη αγάπη του για των άλλων την ποίηση την εκδηλώνει για άλλη μια φορά το 1988 στο Βαφοπούλειο Πνευματικό Κέντρο της Θεσσαλονίκης με τη διάλεξή του για την «Κυπριακή Ποίηση». Καταγράφοντας πληροφορίες όχι μόνο για τις πνευματικές προσωπικότητες του νησιού, αλλά και για τα λογοτεχνικά περιοδικά, μα και όλη τη κοινωνικοκυπριακή υποδομή και εικόνα. Όπως κι η μελέτη του «Ποίηση στην Κυπριακή διάλεκτο».

Ο Λευτέρης Παπαλεοντίου, ο οποίος έχει κατορθώσει να μελετήσει και ταξινομήσει αρκετό απ' το έργο του Θεοδόση Νικολάου, μια κι ο ίδιος ουδέποτε ενδιαφέρθηκε-νοιιάστηκε γράφει: «Οι θεωρητικές και πρακτικές αντιλήψεις του Θεοδόση Νικολάου για την τέχνη και ειδικότερα για την ποίηση συνοψίζονται και επεξηγούνται στο βιβλίο του 'Πώς αναλύουμε αισθητικά ένα ποίημα'». Εκδ. Εστία, Αθήνα 1966. Στο αξιόλογο πρωτοπόρο και καινοτόμο για την εποχή του ίσως κι ως σήμερα το βιβλίο αυτό των ογδόντα σελίδων και των οκτώ κεφαλαίων, δίνεται όλο το μεγαλείο της δύσκολης τέχνης της Ποίησης. Εγχειρίδιο που γίνεται αισθητικό παιχνίδι και που θα χαρακτήριζα «δεξί χέρι» για τους δασκάλους, μα και για τους ποιητές, αφού διερευνά: (1) την ποίηση και τις διαφορές της πρόζας (2) πώς εργάζεται ο ποιητής, (3) την κατανόηση της ποίησης, (4) το μέτρο και ρυθμό, (5) ομοιοκαταληξία και ποιήματα με σταθερή μορφή, (6) την εικόνα, (7) Σχήματα λόγου, 8) ανάλυση ενός ποιήματος. Μια συγκομιδή που προκαλεί ερωτήματα μα και διαταράζει την επιφάνεια. Φωτίζει ποικιλότητα. Πρωτόγνωρα, στο βιβλίο υπάρχουν παραδείγματα και ασκήσεις.

Το βιβλίο τούτο γίνεται αιτία να έχω μια πιο ενσυνείδητη σχέση μαζί με τον συγγραφέα, στα χρόνια της εφηβείας μου, που ξεκίνησα να δημοσιεύω και το ανακάλυψε ως συνεργάτης του ΡΙΚ. Τα προηγούμενα χρόνια σποραδικές οι εικόνες επαφής μας, που μου δημιουργούσαν ερωτήματα, όπως όταν τον άκουγα να απαγγέλλει «Μαραμπού» ή να εκθέτει απόψεις του... Ανεξίτηλα όμως τυπωμένη η αριστοκρατική διανοϊστική, βιβλική μορφή του κι ο ερμηνευτικός της βαθύφωνης χροιάς του τρόπος: απότοκος, της στοχαστικής ματιάς και της κοσμοθεωρίας του σε κάθε συνάντησή μας.

Αιτίας δεδομένης, ζωντανεύουν εμπρός μου η λιγότεπη συζήτησή μας, λίγο πριν τη συνεστίαση των συμμαθητών τους, τα Χριστούγεννα του 1973, όταν ήρθε να πάρει τους γονείς μου. Οι μειλίχιες συμβουλές του πριν ξεκινήσω τις σπουδές μου. Οι προτροπές του να μη σταματήσω να γράφω. Η χαρά και οι απόψεις του, δια τηλεφώνου, όταν τόλμησα να εκδώσω ποίηση μετά από χρόνια. Η τελευταία συνομιλία μας το 2003, με την έκδοση της δεύτερης ποιητικής μου συλλογής.

***

Δάσκαλος, απτόητος ανέρχεται μέσα απ' τους απύθμενους χώρους της γνώσης, γιατί ο κόσμος δεν είναι παρά ένα «αιώνιο γίνεσθαι»: ο σημερινός ευρωπαϊκός όρος «Διαβίου μάθηση» κι όπως πραγματώνεται η ανάδυσή της, μέσα στη σχολική τάξη, προσκομίζει τα δώρα της στον κάθε μαθητή. Αφήνει τον εαυτό του να εκφραστεί και να δείξει με οποιοδήποτε πρόσφορο τρόπο φτάνει να ξυπνά, να εμπεδώνεται μπρος στα εφηβικά μάτια και τη φαντασία. Επικουρικά, η χροιά της φωνής στην ανάγνωση όσο και το λυρικό ύφος της ομιλίας του: προσφέρουν όνειρα-οράματα, υποδεικνύοντας οδούς για δημιουργία. Εμπλουτίζει και φέρνει μια φρεσκάδα στο μάθημά του. Με αβίαστο τρόπο καθοδηγεί τους μαθητές του στην πολυσημία της γνώσης. Επαναφορτίζει το θυμικό με το ήθος, την παράδοση, ήθη, έθιμα, τον ηρωισμό, την αγωνιστικότητα.

Μέσα από τούτες τις θεμελιακές, κυτταρικές γνώσεις, η διδασκαλία του μαζί με την ποιητική του ευαισθησία, γίνεται παραστατική: με καινοτομίες, εικονοπλασίες, της διαλεκτικής σχέσης. Το σημερινό «θεατρικό παίγνιδι» το στοίχημα με τον εαυτό του, κι ο στόχος του για το «κάτι άλλο» είναι συνέχεια μπροστά του, σε κάθε του απόφαση, σε κάθε έκφανση της ζωής του, είτε ως συνάδελφος ή ως φίλος, σύντροφος-σύζυγος, πατέρας, αδελφός, νονός. Γνωρίζει από τότε καλά τον σημερινό παιδαγωγικό όρο της «ενσυναίσθησης». Είναι απ' τους δασκάλους που έχουν το ταλέντο του «παιδεύειν», που ξέρουν τον τρόπο να μεταδώσουν τη γνώση, που το μάθημά τους δεν χάνεται μεταξύ πομπού και δέκτη.

Δοκώ πως έχει επιτύχει ανανεωτικές διδασκαλίες με τη ρεμβατική και ίλαρη εκφραστικότητα του λόγου του, ο οποίος περιείχε αυθόρμητα ποιητικά στοιχεία. Έκφραση ξεκάθαρη, λαμπερή με τη διαύγεια του κυπριακού ήλιου και τη δροσεράδα της Αμμοχωστιανής θάλασσας, την οποία εγκατέλειψε το 1974 με την Τουρκική εισβολή. Οδυνηρό το γεγονός δεν τον αφήνει ανεπηρέαστο και χωρίς επιπτώσεις η απώλεια της πόλης του. Κατοικεί στη Λάρνακα για να είναι σιμά της, όσο το μπορεί. Στο κείμενό του «Η πνευματική φυσιογνωμία της Αμμοχώστου» καταγράφει όλη τη δράση των ανθρώπων της: δεν αφήνει κανένα αναγνώστη ασυγκίνητο.

Πρωτοπορεί και καινοτομεί σ' ότι διδάσκει. Κι όπως κι ο Αριστοτέλης λέει για το Ον, για το υπαρκτό: ότι «λέγεται πολλαχώς», τοιουτοτρόπως μια διδασκαλία πραγματώνεται με πολλούς τρόπους. Αντιδιαστέλλει αντιπαραβάλλει παράλληλα κείμενα από αρχαίους Έλληνες, Βυζαντινούς και άλλους συγγραφείς, ακόμα και πίνακες ζωγραφικής. Μέθοδος διδασκαλίας που προτείνεται γύρω στο 1980 ως εκπαιδευτική μεταρρύθμιση. Και ο σημερινός όρος: «συνανάγνωση». Δίνει μεγάλη σημασία στην ανάγνωση του κειμένου γιατί είναι: «κύρια και πρωταρχική στο να

μεταδώσει το σωστό νόημα και την αισθητική συγκίνηση άρα να πληρωθεί ο σκοπός για τον οποίο γράφτηκε». Πρότεινε δειγματικές διδασκαλίες σε εκπαιδευτικά συνέδρια, όπως πχ. με το ποίημα του Ελύτη «Ο θάνατος των γενναίων».

Θεοδόσης Νικολάου και Γ. Κεχαγιόγλου διδάσκουν μαζί το ποίημα του Σεφέρη «Ο γυρισμός του ξενιτεμένου» σε σύγκριση με το ομότιπλο δημοτικό τραγούδι στο Λύκειο Αρχιεπισκόπου Μακαρίου Γ΄ στη Λάρνακα, στο οποίο είναι Λυκειαρχής. Καινούργια διδακτική μέθοδο, αυτή της «συνδιδασκαλίας». Ενθουσιάζει τους μαθητές· κι άρα απομνημονεύουν τη γνώση. Μια μέθοδος που την προτείνει από τότε, το Υπουργείο Παιδείας μα που λίγοι συνάδελφοι την τολμούν.

Συμπερασματικά η σύνθεση του μαθήματός του, σε τάξεις «μεικτής ικανότητας» εκφράζεται με ήπια τολμηρότητα στο «καινούργιο», όπως συνομολογούν συνάδελφοι και μαθητές του. Στα εφηβικά, μαχητικά, αντιστασιακά, αντιδραστικά μάτια ζωντανεύουν εικόνες που εγχαράσσονται στο μυαλό τους, κάνοντας τη γνώση κατανοητή, θεμιτή, βαθιά και ευχάριστη ακόμα και στις πιο ατίθασες παιδικές ψυχές.

Ακραιφνώς πηγαία, χωρίς τη δεσποτεία των στόχων, προτρέπει ν' αφήνουμε τους μαθητές στην αισθητική απόλαυση και συγκίνηση του κειμένου και προπάντων της ποίησης· κι όχι πάντοτε να υπάρχει ο στόχος της αναζήτησης «λεπτομερειών» και των διδασκαλικών «πρέπει». Αυτά έτσι κι αλλιώς αφυπνίζονται στην κάθε ανθρώπινη ψυχή!

Το διδασκαλικό του έργο είναι υπαρκτό κι αποδεδειγμένο. Αποκαλύπτει έναν ολόκληρο γνωστικό κόσμο, πολύχρωμο και εκτυφλωτικό στον οποίο πομποί και δέκτες (τροφοδότες και ανατροφοδότες) δάσκαλοι και μαθητές γεύονται το μαγικό, το «άγιο πρόσφορο του δώρου» της επικοινωνίας! Τον αναζωογονικό αέρα που δεν αναγκάζει τον μαθητή σ' εκείνη τη Καζαντζακική κραυγή «σώπασε κυρ δάσκαλε ν' ακούσουμε το πουλί»!

Ενισχυτικά στα παραπάνω, τα γραφόμενα του Κύπριου ποιητή και καθηγητή της Γεωλογίας στο Πανεπιστήμιο Πάτρας, Σωτήρη Π. Βαρνάβα μέσα από τη συνεχή, ανικανοποίητη παιδαγωγική διδασκαλική πορεία του, με τίτλο: «Η ποίηση ως παιδαγωγικό εργαλείο διδακτικής Μια δοκιμή με την ποίηση του Αντώνη Φωσιτέρη» ...«Με ένα σχετικό ποίημα πιο εύκολα επικοινωνείς και διδάσκεις αποτελεσματικά, γεφυρώνοντας το χάσμα, που βάθυνε πολύ τελευταία μεταξύ των συνεργαζομένων μελών της εκπαιδευτικής κοινότητας. Τελικά, ποίηση και επιστήμη αλληλεπιδρούν σε μια δημιουργική διεργασία μάθησης...».³

Ο Θεοδόσης Νικολάου προσκαλεί δασκάλους και μαθητές να «ίδωσιν και να λάβωσιν» τη χαρά και να γευτούν απ' το δέντρο της γνώσης· ν' αντιληφθούν κι αξιοποιήσουν την παραδεισένια αρχιτεκτονική της μάθησης. Δάσκαλος, Ποιητής και τιμώμενος με το «Κρατικό Βραβείο Ποίησης» υφαίνει τη γραφή του με στημόνι την παράδοση· και σαίτα τις γνώσεις του, τον λόγο, τις λέξεις. Κατά τον Elliot «ποίηση είναι εκείνη η γλώσσα, για να σημαίνει στη ζωή μέσα από τις λέξεις και πέρα από τις λέξεις». Κι ο Κίρκεγκωρ «Ποιος είναι ο ποιητής; Είναι ένας άνθρωπος που έχει το

3 «Ακτή» περιοδικό λογοτεχνίας και κριτικής τεύχος 97.

φυσικό χάρισμα ο στεναγμός του να γίνεται τραγούδι». Τέτοιος ποιητής κι ο Θεοδόσης Νικολάου σύμφωνα με τα υλικά, που του άφησαν η φίλια του με τον Μικρασιάτη Δάσκαλο Κόντογλου αλλά και ποιητές όπως οι Σολωμός, Κάλβος, Καβάφης, Ελύτης, Σεφέρης κ.ά. μαζί με όλη την ιστορικοκοινωνική ατμόσφαιρα της ημικατεχόμενης Κύπρου.

Η ποίησή του έχει μια κλασική υπερρεαλιστική στερεότητα που την κάνει θα έλεγα δύσκολη, χωρίς όμως να της λείπει ο λυρισμός μέσα απ' το διαλογισμό της μεταφυσικής φιλοσοφημένης σκέψης, με μια ζωγραφική νότα της μυθολογίας μας. Εντυπωσιακοί οι στίχοι του εκφράζουν εκείνη την Παπαδιαμαντική εφήμερη ματαιότητα, τραγικότητα του ανθρώπου.

Ο Θεοδόσης Νικολάου νυμφεύτηκε την Αγγλίδα Tessa το 1969. Απόκτησαν τον Διαμιανό. Το 2002 παντρεύεται την κ. Άντρη Κωνσταντινίδου.

Συνοδοιπόροι της έδρας,

Προσπάθησα να δώσω, όσο μου επέτρεπαν τα λιγοστά σύνεργά μου, μια περιδιάβαση στο έργο του Θεοδόση Νικολάου. Ν' ανοίξω τη «θύρα» του κήπου της ψυχής του, όσο άφηνε ο ίδιος, να φανούν τα λουλούδια της γνώσης, των προβληματισμών και της φιλοσοφίας της ζωής του· κι όσο μου το επέτρεπε ο χρόνος στα όρια της εισήγησης. Συνάμα να ενώσω τα κομμάτια της δυνατής βιβλικής προσωπικότητάς του, από διηγήσεις κι αναφορές ανθρώπων, που τον γνώρισαν όσο ο ίδιος επέτρεπε. Όποτε τον φέρνω στη μνήμη μου, ταυτόχρονα μου έρχεται κι εκείνο το τραγούδι της Άλκηστης Πρωτοψάλτη: «Σιγανά-σιγανά-σιγανά και ταπεινά».

Επιλογικά, μνήμη και μνημόσυνο από μένα στον Θεοδόση Νικολάου, η παιδική Αμμοχωστιανή μου ανάμνηση: Να παίζω στην αυλή του «Σπιτιού» της οικογένειας Νικολάου. Να εντυπωσιάζομε απ' την αρχιτεκτονική στρογγυλάδα του – τα περισσότερα σπίτια τετράγωνα – να βυθίζομαι στο βυσσινί των παραθυρόφυλλων του και να ψιθυρίζω τις δικές μου μικρές ιστορίες. Αίφνης η παρουσία του Θεοδόση Νικολάου. Να πλησιάζει και μ' εκείνη την αργόσυρτη φωνή του να μου λέει:

– Μισή, μικρή «καλαμαρούδα» μιλάμε και διαβάζουμε με ύφος, ρυθμό και τόνο.

Προσπαθώντας να κατανοήσω:

– Μιλάω, δεν διαβάζω. Ακόμα να πάω σχολείο.

Εκείνος, να χαμογελά, να μου χαϊδεύει τα μαλλιά...

Βιβλιογραφία:

1. Θεοδόσης Νικολάου, *Φιλολογικά και κριτικά κείμενα*. Επιμέλεια Λευτέρης Παπαλεοντίου. εκδ. Γαβριηλίδης.
2. Ν. Βαγενά: *«Ποίηση και Πραγματικότητα»* στο τόμο Η εσθήτα της θέας, εκδ. Στιγμή, 1988.
3. *«Η ποίηση είναι Γλώσσα, η γλώσσα της γλώσσας»* στο Γ. Θέμελη Ένας μονόλογος για την ποίηση, εκδ. Κωνσταντινίδη, Θεσσαλονίκη, 1975.
4. Λογοτεχνικά περιοδικά: *«Κύκλος, Ύλαντρον, Κυπριακά Γράμματα, Ακτή»*.
5. Όλο το γνωστό συγγραφικό έργο του Θεοδόση Νικολάου.
6. Πρακτικά του Συνεδρίου με τίτλο «Ο παροιμιακός και γνωμικός λόγος στην Κρήτη», Σωκράτη Σκαρτσή: *«Η παραβολική γλώσσα της παροιμίας»* (σελ. 125), Ανώγεια 2013.
7. «Ακτή» περιοδικό λογοτεχνίας και κριτικής τεύχος 97, Σωτήρη Βαρνάβα *«Η ποίηση ως παιδαγωγικό εργαλείο διδακτικής «Μια δοκιμή με την ποίηση του Αντώνη Φωστιέρη»* (σελ. 29).
8. Ευχαριστίες για τις πληροφορίες που μου έδωσαν η αδελφή του Θεοδόση Νικολάου κ. Κάτια Νικολάου-Παπαϊωάννου, Χρίστο Περατικό, Ευγενία και Ειρηνούλα Περατικού, Ευαγγελία Σουλή-Αγαπίου, Γιάννη Ποδηναρά, Αντρούλα Ελευθερίου, Ανδρέα Παπασταύρου.